

До разової спеціалізованої вченої ради

Національного університету

«Одеська юридична академія»

м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Гресь Юлії Олегівни
на дисертацію Кухарука Ігоря Миколайовича «Організація і тактика
адвокатського розслідування», подану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що у вітчизняній науці відсутнє спеціальне комплексне дослідження особливостей використання криміналістичних методів і засобів у діяльності адвоката, застосування яких дозволяє їм проводити самостійний аналіз, збір та використання доказової інформації при здійсненні захисту клієнта. В умовах активної розбудови правової держави та демократичного суспільства в Україні ефективне здійснення адвокатом власного розслідування є важливим аспектом забезпечення справедливого правосуддя, боротьби з різними проявами злочинності та запобігання її негативним наслідкам. Враховуючи постійні зміни в законодавстві, а також розвиток криміналістичних методів та засобів роботи з інформацією за рахунок використання інформаційних технологій, перед адвокатами постають нові виклики щодо ефективної організації своєї діяльності та формування надійної доказової бази для захисту прав клієнта як на етапі досудового розслідування, так і судового слідства.

Разом із тим, зростаючий обсяг інформації, яку адвокат-захисник відповідно до чинного вітчизняного законодавства може самостійно здобувати та використовувати у своїй професійній діяльності, вимагає

науково обґрунтованої систематизації існуючих наукових напрацювань з даної тематики та вдосконалення організаційних підходів до побудови стратегії та тактики здійснення адвокатського розслідування. Тому враховуючи фрагментарний характер існуючих наукових досліджень, що стосуються діяльності адвоката саме у контексті збору та використання ним інформації в рамках кримінального судочинства під час захисту інтересів клієнта, актуальність теми дисертаційного дослідження Кухарука Ігоря Миколайовича «Організація і тактика адвокатського розслідування» не викликає жодних сумнівів.

Слід відзначити, що дисертантом було проаналізовано досить значний обсяг наукової літератури, присвяченої як криміналістичному, так і кримінальному процесуальному, організаційному та етичному аспектам діяльності адвоката, а також ретельно досліджено нормативно-правову базу її здійснення, виокремлено основні проблемні питання здійснення адвокатського розслідування та розроблено пропозиції щодо удосконалення нормативно-правових та організаційно-тактичних положень його реалізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота І.М. Кухарука виконана відповідно до положень Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (що затверджена указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021), Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (що затверджена указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (що затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), пріоритетного напрямку «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, що затверджена постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року

№12-21. Дослідження є складовою плану складовою наукових досліджень, виконаних на кафедрі криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» «Пріоритетні напрями криміналістичних досліджень у протидії кримінальним правопорушенням» на 2021–2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі у цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація І.М. Кухарука є першим комплексним криміналістичним дослідженням організації і тактики адвокатського розслідування. Сформульовані у роботі положення є досить логічно обґрунтованими та мають як теоретичне, так і практичне значення.

На основі комплексного аналізу сучасних наукових ідей та норм законодавства автором визначено вихідні параметри для формування моделі адвокатського розслідування, зокрема: *по-перше*, адвокатське розслідування, як форма організаційно-тактичної діяльності у межах кримінального провадження може здійснюватися виключно: а) адвокатом, тобто фізичною особою, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; б) групою адвокатів, які здійснюють захист чи представництво у межах кримінального провадження; в) особами, які залученні адвокатами у спосіб, врегульований чинним законодавством; *по-друге*, адвокатське розслідування крізь призму діяльнісного підходу, характеризуючись пізнавальним змістом, спрямовується на пізнання конкретних об'єктів у межах кримінального провадження; *по-третьє*, зміст адвокатського розслідування прямо корелює: а) зі змістом та межами сформульованого обвинувачення; б) з організаційною формою роботи адвоката у межах конкретного кримінального провадження; в) зі стадією кримінального провадження, на якій розпочинається робота

захисника; г) з хронологічними параметрами досудового розслідування; *по-четверте*, організаційна форма, межі, якість та вибір організаційно-тактичного інструментарію для забезпечення адвокатського розслідування прямо корелює із професійною компетенцією захисника;

В межах досліджуваної тематики концептуально важливим є запропоноване І.М. Кухаруком визначення та характеристика структурних елементи адвокатського розслідування як організаційної форми систематизації джерел інформації та інших документів, які сформовані адвокатом у межах роботи за конкретним кримінальним провадженням, що може здійснюватися у будь-якій формі із кінцевим складанням адвокатського висновку. При цьому автором акцентовано увагу на необхідності виділення організаційної, тактичної та психологічної складових адвокатського розслідування.

На думку дисертанта, організаційна складова адвокатського розслідування передбачає: а) планування діяльності щодо формування альтернативної доказової бази, а також спростування доказів, зібраних стороною обвинувачення; б) висунення альтернативних версій та формування алгоритму їх відпрацювання, зокрема на початковому етапі досудового розслідування; в) формування стратегії використання отриманої внаслідок адвокатського розслідування інформації; г) організація взаємодії з іншими суб'єктами, що у передбачений законом спосіб можуть сприяти отриманню тієї чи іншої інформації, зокрема журналістами тощо. Тактична складова полягає у використанні етично допустимих та законодавчо дозволених тактичних прийомів щодо самостійного отримання захисником фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні, а також включає формування фактичних даних нового або уточненого змісту під час участі захисника у проведенні слідчих (розшукових) дій.

Характеризуючи психологічну складову адвокатського розслідування І.М. Кухарук досить влучно вказує на той факт, що змагальність як засада кримінального процесу за своєю сутністю на психологічному рівні

передбачає правове протистояння сторін, а пізнавальна діяльність будь-якого суб'єкта у межах кримінального провадження характеризується суттєвим психологічним складником. Відповідно психологічна складова адвокатського розслідування обумовлена: а) необхідністю встановлення психологічного контакту із різними суб'єктами, що не лише характеризуються власною психологічною структурою, а, як правило, мають різну мотивацію своєї діяльності у межах розслідування кримінального провадження; б) здійснення діяльності в умовах постійних стресових ситуацій, які особливо посилюються на етапі необхідності отримання інформації в умовах активної протидії стороні захисту, що потребує значних зусиль для підтримання психологічної стійкості.

Також необхідно відзначити, що автором визначено типову структуру адвокатського провадження, а також виокремлено та охарактеризовано ситуації захисту за критерієм ставлення підзахисного до висунутого обвинувачення.

Уваги заслуговують наукові пропозиції дисертанта щодо типізації інформації з обмеженим доступом, що може бути отримана шляхом адвокатського запиту, з урахуванням положень чинного законодавства та адвокатської практики, а також розроблені на основі цього пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Крім того, автор пропонує внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема, викласти ч. 1 ст. 84 КПК України у редакції, яка дозволяє визнавати доказами фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку у тому числі й захисником, які дозволяють встановлювати наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Слушною є також пропозиція І.М. Кухарука доповнити КПК України статтею 224-1 «Пошукові дії захисника», якою пропонується нормативно врегулювати сутність, підстави та порядок здійснення пошукових дій захисника як форми збирання доказів у кримінальному провадженні.

Запропоновані зміни до законодавства є досить доречними у контексті забезпечення реальної рівності сторін та принципу змагальності у кримінальному судочинстві.

Окремої уваги заслуговують пропозиції автора щодо розробки тактики діяльності захисника під час збирання доказів та його діяльності у межах адвокатського розслідування у частині розроблення моделі двоетапного опитування адвокатом підзахисного із конкретизацією відповідних тактичних прийомів, а також безпосереднього виокремлення тактичних прийомів, які можуть використовуватись адвокатом під час участі у допиті свідків чи потерпілих, зокрема: а) «актуалізація протиріччя»; б) «актуалізація компетенції та можливості»; в) «актуалізація деталей».

Теоретичну цінність в межах здійснення подальших наукових криміналістичних досліджень діяльності адвоката має запропоноване дисертантом визначення адвокатського провадження як організаційної форми систематизації джерел інформації та інших документів, що сформовані адвокатом у межах роботи за конкретним кримінальним провадженням, яка може здійснюватися у будь-якій формі із кінцевим складанням адвокатського висновку.

Також у роботі висвітлені положення щодо використання під час адвокатського розслідування спеціальних знань у частині: визначення системи факультативних завдань, які вирішуються за допомогою використання захисником спеціальних знань; обґрунтування моделі використання спеціальних знань адвокатом у випадках експертного дослідження об'єктів, що знищуються або втрачають свої кількісно-якісні показники під час проведення їх експертного дослідження.

Таким чином автор у своїй роботі продемонстрував високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати законодавчі акти та матеріали практики, коректно полемізувати з іншими авторами, аргументовано відстоювати власну точку зору як щодо предмету

дослідження, так і щодо фундаментальних проблем юридичної доктрини, узагальнювати науково та практично значущі висновки.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації дає підстави стверджувати, що автором вирішено визначені у роботі завдання та досягнуто поставленої мети дослідження.

Достовірність, повноту та об'єктивність отриманих результатів у значній мірі забезпечило використання автором комплексу загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціально-наукових методів пізнання.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи підтверджується можливістю використання розроблених дисертантом рекомендацій, положень та пропозицій у науково-дослідницькій сфері, правозастосовній діяльності та освітньому процесі. На підтвердження цього дисертантом надані: Акт впровадження у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 8 травня 2025 року; Акт впровадження в освітній процес Національного університету «Одеська юридична академія» від 12 травня 2025 року.

Окрім того, основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» та доповідалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (26 квітня 2024 р., м. Одеса); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» (16 травня 2025 р., м. Одеса).

Окремо слід відзначити, що наукові висновки та пропозиції автора сформульовані у тому числі із урахуванням результатів анкетування 75 адвокатів, яким було поставлено принципово важливі питання щодо суб'єкта, об'єкта, сутності, структури та змісту адвокатського розслідування (Додаток Б).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, структура якого забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики. Сама структура дисертації побудована логічно, відповідно до поставлених перед дослідженням завдань. Дисертація складається із переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також у виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що свідчить про достатній рівень апробації результатів дисертаційного дослідження. Основні результати дисертації відображено у 5 публікаціях, у тому числі 3 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Викладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Кухарука Ігоря Миколайовича як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки криміналістики проблеми.

Проте високо оцінюючи дисертаційне дослідження, не можемо не відзначити, що воно містить положення та висновки, які мають дискусійний характер, потребують додаткової аргументації, обґрунтування чи роз'яснення здобувачем під час публічного захисту, зокрема:

1. У підрозділі 1.4. дисертаційного дослідження автор зазначає, що до прав захисника, що забезпечують його пізнавальну діяльність у межах кримінального провадження, відносяться: право збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази; право брати участь у проведенні процесуальних дій; право ставити запитання під час проведення

процесуальних дій, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу; право заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо; право одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення. Однак детально проаналізовано та розкрито лише право збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази.

Необхідно зазначити, що реалізація усіх наведених дисертантом прав захисника є важливою для якісного здійснення адвокатського розслідування та потребує наукового криміналістичного забезпечення. Тому доцільно було б приділити увагу детальному дослідженню організаційної та тактичної складової реалізації кожного із них.

2. У підрозділі 2.3. дисертації автор розглядає тактичні особливості діяльності захисника у межах адвокатського розслідування, зокрема що стосується визначення тактичних прийомів, які можуть застосовуватися за такими напрямками: діяльність захисника щодо взаємодії з підозрюваним; діяльність захисника під час взаємодії та комунікації із стороною обвинувачення, зокрема під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій; взаємодія захисника з іншими суб'єктами, що можуть надати значимі для захисту фактичні дані чи інформацію.

На нашу думку, звуження тактичного наповнення взаємодії захисника зі стороною обвинувачення суто до комунікації між ними під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій дещо обмежує можливості наукової розробки даної проблеми. Дослідження особливостей тактичного забезпечення як процесуальних, так і непроцесуальних форм взаємодії між захисником та стороною обвинувачення ще більше підвищило би наукову та практичну цінність викладених у дисертації положень.

Підкреслимо, що наведені зауваження в основному мають дискусійний характер та можуть слугувати для наукової полеміки під час публічного

захисту дисертації та не впливають на наукову цінність дисертаційного дослідження.

Дотримання академічної доброчесності. Представлене дисертаційне дослідження виконане І.М. Кухаруком самостійно, дисертація являє собою оригінальну працю. В роботі відсутні будь-які положення, які б порушували академічну доброчесність. Академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувача рецензентом не виявлено. У дисертації наявні усі необхідні посилання на використані джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

Висновок за результатами вивчення дисертації. Представлена до захисту наукова робота являється змістовним і оригінальним дисертаційним дослідженням. Тема дисертації є актуальною, сформульовані дисертантом висновки і рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для правової науки, але й для правозастосовної практики. Викладені в дисертації пропозиції є теоретично обґрунтованими. Дисертантом вирішується актуальне наукове завдання, яке полягає у розробленні криміналістичних положень організації та тактики здійснення адвокатського розслідування. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, мова роботи відзначається точністю, логічністю та аргументованістю викладу. Наукові положення у тексті дисертації за формою викладу доступні, у смисловому плані довершені, цілісні та взаємопов'язані. Матеріал у дисертації викладено у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються відповідними результатами дослідження. Досягнуті результати доповідались автором та обговорювались під час науково-практичних конференцій і відображені у достатній кількості наукових публікацій.

На підставі викладеного можна дійти висновку, що дисертація Кухарука Ігоря Миколайовича «Організації і тактика адвокатського розслідування» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої

освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами) Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), має наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів, а її автор – Кухарук Ігор Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

**доцент кафедри криміналістики, детективної
та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент**

Юлія ГРЕСЬ